

Videmšek, Petra (2013)

Iz institucij v skupnost - Stanovanjske skupine nevladnih organizacij na področju duševnega zdravja

Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. 266 strani.

ISBN 978-961-6569-51-4

Monografija Petre Videmšek je rezultate prve poglobljene raziskave v Sloveniji o stanovanjskih skupinah iz uporabniške perspektive, torej iz perspektive ljudi, ki v njih živijo. Raziskava, ki skrbno upošteva perspektive ljudi, ki imajo neposredno izkušnjo s stanovanjskimi skupinami, je dragocena, ker so v preteklosti zaposleni v stanovanjskih skupinah pa tudi snovalci politike pogosto zanemarili uporabniško perspektivo, čeprav je ta ključna pri evalvaciji uspeha in učinkov ter tudi napak in spodrsrljajev storitev, ki so namenjene podpori in izboljšanju kakovosti življenja uporabnikov. Poleg tega je izjemno pomemben tudi koncept stanovanjskih skupin, ki ga moramo razumeti v kontekstu iskanja alternativ institucionalnemu varstvu. Stanovanjske skupine kot program in ena izmed oblik skupnostnih služb naznanjajo začetek dezinstytucionalizacije in premik z ideološke ravni udejanjanja sprememb sistema socialnega varstva na področju skrbi na praktično.

Poglobljen premislek o stanovanjskih skupinah je pomemben tudi, ker razkriva zdaj prevladujočo ideologijo na področju dezinstytucionalizacije. Avtorica dezinstytucionalizacijo razume kot ustanavljanje skupnostnih služb in oblik podpore, ki nadomestijo institucije. Ne gre zgolj za premestitev ljudi, temveč za to, da so ljudje z osebnimi izkušnjami duševnih stisk vključeni v vsakdanje življenje zunaj azilov in imajo pri tem podporo, ki jo potrebujejo (str. 45).

Zato je ideološka usmerjenost zaposlenih v stanovanjskih skupinah in organizacijah, v okviru katerih so stanovanjske skupine organizirane, toliko pomembnejša, saj delo obsega tudi prizadevanje za spremembo družbene vloge oseb z izkušnjo duševne stiske in njihove družbene moči. Čeprav je proces dezinstytucionalizacije ideološko neločljivo povezan s konceptom človekovih pravic in individualizirane podpore, so prve pobude za preseljevanje nastale v institucijah samih, in sicer kot odziv na njihove prostorske stiske (str. 113). Bolj kot za ideološke premike k udejanjanju človekovih pravic je v

teh primerih šlo za prenos terapevtskih in diagnostičnih tehnik v nove službe (str. 55). Kljub dolgotrajnemu procesu dezinstucionalizacije, ki se je začel že konec sedemdesetih let 20. stoletja, je dezinstucionalizacija še vedno v pilotskem uvajanju (str. 77). Zdi se, da so prizadevanja usmerjena zlasti v prestrukturiranje in ne v zapiranje institucij.

Tudi hipoteza, da so nevladne organizacije odločilno pripomogle k dezinstucionalizaciji, ne drži (str. 81). Čeprav je njihov vpliv na razvoj novih metod dela v skupnosti neizpodbiten, je največja pozornost usmerjena v prestrukturiranje zavodov, ki odpirajo manjše bivalne enote v bližini zavoda ali na drugih lokacijah, katerih delovanje ostaja podobno večjim zavodom (str. 168). Prestrukturiranje velikih institucij daje zgolj vtis odpiranja skupnosti, pravzaprav pa gre zgolj za zmanjševanje števila stanovalcev v matičnih institucijah in hkratno teritorialno širjenje vpliva institucij na širše območje. S tem poudarkom monografija Petre Videmšek razkriva vso kompleksnost prizadevanj različnih interesnih skupin pri udejanjanju koncepta dezinstucionalizacije v praksi.

Monografija je razdeljena na dva dela, v katerih avtorica spretno združuje poglobljeno teoretsko analizo s pripovedmi oseb z izkušnjo duševne stiske. V prvem delu avtorica opiše okvir za delovanje skupnostnih služb, natančneje stanovanjskih skupin. V drugem delu pa na podlagi raziskave predstavi razumevanje delovanja stanovanjskih skupin z zornega kota ljudi, ki programe uporabljajo. S tem se približa tisti vrsti teorije, ki izhaja iz ljudi in iz teze, da so ljudje z osebnimi izkušnjami najboljši referenti, da podajo oceno o programu, v katerega so vključeni.

Avtorica v prvem delu monografije predstavi nastanek stanovanjskih skupin v Sloveniji, njihov razvoj in razloge za spremembe bivanjskih politik na področju skrbi za osebe z izkušnjo duševne stiske. V prvem poglavju nameni pozornost razvoju institucionalnega varstva. Zgodovinski pregled začne s popisom razvoja institucionalnega varstva od sredine 20. stoletja, ki se je kljub dobrim namenom pokazal kot priložnost za izključevanje ljudi. Piše, da je država v zgodovini na različne načine in z različnimi ukrepi poskušala skrbeti za ljudi.

V naslednjem poglavju popiše spremembe družbenega pogleda na skupnost. Skupnost, ki se v praksi vse bolj premika v digitalno okolje, še vedno ohranja svojo primarno funkcijo, in sicer, da daje kontekst za podporo, opogumljanje in vključevanje.

V tretjem poglavju se avtorica obsežno ukvarja z dehospitalizacijo in dezinstucionalizacijo kot uvodnima procesoma, ki zagotavljata preselitev ljudi v skupnost. Kot tri temeljne zgodovinske procese, ki so pripomogli k dehospitalizaciji in dezinstucionalizaciji avtorica navaja reorganizacijo zavodov, razvoj nevladnega sektorja in vzpostavljanje povezav med nevladnim sektorjem in različnimi zavodi (str. 76). Avtorica nameni pozornost tudi vprašanju pravice do bivanja. Meni, da mora sistem stanovanjske oskrbe zagotoviti ustrezne mehanizme financiranja stanovanjske oskrbe, ki vključujejo tako javni kot tudi podjetniški in gospodinjiski sektor. Avtorica eno izmed sklepnih poglavij

nameni tudi konceptom, ki so se razvili iz uporabniških gibanj. Kot ključnega omeni koncept socialne krepitve.

V drugem delu monografije predstavi strukturo, namene in načela delovanja programov stanovanjskih skupin, ki jih v Sloveniji izvajajo nevladne organizacije. Programi, ki so nastali kot del gibanj civilne družbe, pomenijo ključen premik pri obravnavi oseb z osebno izkušnjo duševne stiske iz perspektive moči (str. 219). Avtorica posebno pozornost nameni vprašanju dez-institucionalizacije in s skrbno analizo tridesetletne zgodovine programov stanovanjskih skupin v Sloveniji opozori na sistemske pomanjkljivosti, ki kljub dobrim namenom ljudem z osebno izkušnjo duševne stiske ne omogočajo večje stanovanjske mobilnosti, saj gre pogosto zgolj za preoblikovanje institucionalnega režima bivanja.

Prav ta pronicljiv pregled stanja je za socialno delo, ki si prizadeva za spremembe tam, kjer nekaj ne deluje in kjer je treba nekaj spremeniti, tako dragocen. Kot dodano vrednost je treba poudariti tudi vestno vključevanje ljudi z izkušnjami, ki imajo po avtoričinih besedah neprecenljivo znanje in jih je smiselno uporabiti pri prenovi in spremembah programov stanovanjskih skupin, saj ljudje sami zase najbolje vedo, kaj potrebujejo in kako do tega cilja pridejo (str. 17). S takšnim razumevanjem se avtorica loti tudi raziskave, v kateri popiše mnenja in perspektivo ljudi z osebno izkušnjo bivanja v stanovanjskih skupinah (str. 109).

Monografija pojasni trenutno stvarnost stanovanjskih skupin, ki zapolnjujejo vmesni prostor med institucijami in skupnostjo. Stroki socialnega dela monografija odstira ideologijo oskrbe, ki se v svoji formi pogosto preoblikuje, ideološko pa ostaja enaka. Zato je monografija obvezno branje za vse strokovnjakinje in strokovnjake, ki delujejo na področju podpore ljudem z izkušnjo duševne stiske. Presega deklarativne tematske okvire stanovanjskih skupin in ponuja kritično refleksijo o sistemski ureditvi podpore za osebe z izkušnjo duševne stiske.

Socialnim delavkam in delavcem je lahko delo temelj za uresničevanje nujno potrebnih sprememb na področju duševnega zdravja, zgodovini pa kot dragocen zapis glasu oseb z izkušnjo duševne stiske, ki opozarja na ključne pomanjkljivosti trenutnega sistema programov stanovanjskih skupin, ki kljub dobrim namenom pogosto ovirajo stanovanjsko mobilnost.

Gašper Krstulović

